

jam et ita summa proposita est. Ideo peccamus, quia de partibus vita omnes deliberamus, de tota, nemo delibera. Scire debet quid petat ille qui sagittam vult mittere, & tunc dirigere & moderari manutulum. Errant Consilia, quia non habent quo dirigantur. Ignoranti quem portum petat, nullus satis ventus est.

51. Tertio, Angelus adscriptus fuit praecepto diligendi Deum, & convertendi se in illum, in primo instanti sua libertatis, quod fuit secundum sua creationis, & correspondet primo nostro instanti morali: Ergo etiam nos tenemur in hoc nostro instanti, similem dilectionem elicere, & in Deum nos convertere, eo modo quo in illa aetate sumus capaces, id est explicite vel implicite, secundum illuminationem qua tunc nobis datur a Deo, ut poterit cum eadem ratio utroque militet, nempe quod omnis creatura rationalis, ubi plenè exercet dominium suæ voluntatis, & agit ut omnino libera, tenetur se suo Creatori submittere, & plenum amorem, veluti plimum voluntatis frumentum, illi consecrare. Et sane ratione valde consentaneum videtur, ut Deus talis creaturæ author, pro creationis beneficio exigat ab illa ex tunc hujusmodi pensionem, utque primitas libertatis a se creatæ, sibi consecrari expostuler, sicut olim in lege mosaica præcipiebat sibi offerri omnia primogenita animalium, & omnium primitias frugum.

52. Demum omnia alia tempora pro impletione præcepti dilectionis Dei ab Adversariis assignata, non sunt ita apta & convenientia, sicut plimum illud instans morale usus rationis, quod assignatur a D.Thoma, ut patet ea referendo ex Tamburino lib.2, in Decal. cap.3, §.2. ubi decem Theologorum sententias recenset, his verbis: *Primum tempus quod aliqui assignant, est initium usurrationis: secundum, finis vita: tertium, tota vita indeterminata: sumptuosa, ut saltem semel in ea ametur Deus, quartum, omnes dies festivi, in quibus debemus Deo specialiter vacare: quintum, tempus in quo adulteri suscipit baptismum: sextum, tempus quo quis suscipit Eucharistiam: septimum, quando foris sumitur martyrium: octavum, quando magnum a Deo accipit beneficium: nonum, quando audiis aliquem contra Deum blasphemantem: decimum, quando gravi urgeris temptatione, presertim modi Dei, cum periculo confessus, nisi ad Deum per anorem te convertas.* Patet inquam omnia illa tempora non esse ita apta & convenientia ad impletendum præceptum dilectionis, sicut initium usus rationis. Quod enim dicitur de instanti mortis, communiter reprobatur; quia cum præceptum dilectionis Dei traditum sit ad retainit vitæ humanae institutionem, per relationem operationum nostratum in Deum, tanquam in ultimum finem, & ad conciliandam, conservandamque amicitiam cum illo, rationi dissonat ut in solo vitæ exitu obliget, totumque vitæ spatium extra tales obligationem sit. Unde Dominicus Soto lib.2, de justitia & jure qu.3, art.10. loquens de hac sententia, sic ait: *Si dixeris satis esse semel in vita, idque in articulo mortis, præceptum dilectionis Dei implere, profecto longe à natura hujus præcepti aberras: cum enim præceptum hoc ceterorum omnium sit praembulum, & ut ait Paulus finis (nam finis præcepti est charitas) ridiculum esset dicere, quod licet transfigere totam vitam antequam nos obligemus.*

Similiter alia sententia, quæ totum vitæ tempus indeterminatè assignat, communiter rejicitur, eò quod cuilibet præcepto determinato, certum & determinatum tempus in quo obliget assignari debet: unde hic modus dicendi difficultatem non solvit, sed dissimulat. Aliæ etiam sententiae, excep-

tâ ultimâ, omni probabilitate carent, cùm elicere actus charitatis, temporibus ab illis Authoribus designatis (puta diebus festiis, cùm debet suscipi baptismus, vel Eucharistia, vel dum instat tempus martyrij, aut magnum aliquod beneficium a Deo recipitur) non sit præceptum, sed duntaxat consilium.

53. Solum potest esse difficultas circa ultimam sententiam, quam docet Thomas Sanchez libro.2. summa cap.5. ubi rejectis alijs dicendi modis, docet præceptum charitatis tunc solum obligare, cùm graves odij Dei tentationes instant, & periculum illis succumbendi adest, nisi tentatus actum amoris Dei eliciat. Sed hunc etiam dicendi modum insufficientem esse demonstrant Carmelite Salmantenses disp.20. dubio 1. num.5. Primo quia obligatio ad actum, quæ est præcisè ratione tentationis easu occurrentis & urgentis, non est obligatio per se, sed per accidens; sicut per accidens & non per se est, quod talis tentatio tunc occurrit, & alia vi superari non possit: tempus autem quod querimus non est illud in quo præceptum dilectionis Dei urgeat per accidens, sed in quo obliget per se, quia certum est assignandum esse aliquod tempus hujus per se obligationis. Secundo, quia talis obligatio debet esse communis omnibus adultis, & omnes illos constringere, sicut ipsum præceptum commune est, & omnibus imponitur: Sed illa occasio in qua urgent graves odij Dei tentationes, & periculum illis succumbendi, non est communis omnibus adultis; plurimi enim sunt qui toto tempore vita, nullis hujusmodi temptationibus vexantur: non igitur haec viâ assignatur sufficiens tempus prædictæ obligationi.

54. Ex his intelliges, D.Thomam non admisimur aut excogitasse novum præceptum, dum puerum pervenientem ad usum rationis asservit teneri ad se convertendum in Deum, sed solum determinasse & declarasse tempus, quo plimum & antiquissimum omnium mandatorum, scilicet charitatis, obligare incipit, nempe plimum instans morale usus rationis.

55. Nec obstat, si hujus ætatis imbecillitatem alleges, quæ non videtur ad tales obligationem subeundam idoneam; nam facilius est pueru talis conversionem seu dilectionem in illo instanti elicere, quando nulla adest indispositio, ex aliquo peccato personali relieta, quam eo transacto, ubi talis indispositio posset voluntatem retardare. Unde suavius egisse videretur divina providentia, restringendo tale præceptum ad plimum instans, quam si ulterius illud distulisset.

Addo quod puer ad annos discretionis perveniens, non tenetur se convertere in Deum, nisi juxta illuminationem & notitiam de Deo quæ tunc ipsi communicatur; ita ut si notitia Dei fuerit explicita, ad amorem explicitum, si implicita, ad implicitum tantum teneatur; id est ad amorem boni honesti, in quo Deus, ut hujus boni author & finis, virtualiter & implicitè continetur.

56. Dices secundò: Puer prius pervenit ad usum imperfectum rationis quam ad plenum & perfectum; ratio enim in homine non incipit omnino subito, sed successivè & paulatim ligamina ejus tolluntur, per organorum depurationem, humorumque exsiccationem: Ergo cùm imperfecta deliberatio sufficiat ad peccandum venialiter, ut patet in motibus concupiscentiae primò secundis, puer autem instans morale usus rationis, in quo habet plenum & perfectum discursum, seu rationis

&

& libertatis usum, poterit peccare venialiter per aliquos motus indelibatos, subindeque peccatum veniale cum solo originali existere.

Respondeo, dato Antecedenti, negando Consequentiam, ad cuius probationem dico cum Cartetano h̄c qu.89. art.6. quod licet ad peccandum venialiter minus libertatis sufficiat in exercitio, quam ad mortale, quia absque deliberatione peccatur venialiter, non tamen sufficit in facultate, quia non peccatur venialiter absque libera facultate dominandi super singulos motus, quæ facultas absque plena libertate non est. Unde cùm puer ante plimum instans morale usus rationis, careat tali facultate, etiā fortè aliquem usum imperfectum libertatis habere possit, tamen tunc incapax est peccandi venialiter.

57. Dices tertio: Cūm plimum instans in quo puer, in sententia D.Thomæ, tenuerit se convertere ad Deum, non sit mathematicum, & omnino indivisibilis, sed morale, claudens in se aliquod temporis spatium, potest in eo assignari tempus sufficiens, in quo puer peccat venialiter, etiam cum plena advertentia, antequam impleat tale præceptum: Ergo poterit peccatum veniale reperiri cum solo originali.

Respondeo negando Antecedens, licet enim tale instans non sit physicum, sed morale, & aliquod temporis spatium in se includat; cùm tamen in illo Deus speciali dictamine, in intellectu pueri causato, obligationem adimplendi tale præceptum illi intimet, cumque per talem cognitionem urgeat ad deliberandum de seipso, in ordine ad debitum finem, si datâ operâ puer tunc ad aliud cogitandum vel operandum se divertat, mortaliter peccat, subindeque peccatum originale non reperitur tunc in illo cum solo veniali.

TRACTATUS VI.



U M juxta Apostolum ad Roman.6. peccati cognitio per legem habeatur, ipsumque peccatum legis transgressio fit, ad perfectiorem tractatus de peccatis intelligentiam, tractationem de legibus subjungimus, in qua agemus primò de legibus in communi, deinde varias ejus species, nempe legem æternam naturalem, humanam, & divinam, tam veterem, quam novam, exponemus.

CAPUT I.

De lege in communi.

S. I.

De existentia & essentia legis.

1. Existentiam seu necessitatem legum, ut certam & manifestam supponimus, eam enim insinuat ipsa natura creature intellectualis, quæ cùm non possit sibi esse regula moralium opera-

Pars II.

tionum, necessariò eget aliquo superiore, à quo certa lege & norma in suis operationibus dirigatur, ne à fine ad quem creata est aberret. Cūm enim ejus natura defectibilis sit, & à fine honestatis ad quem inclinat deflectere possit, necessaria ei est aliqua lex, quæ illam per certam normam ad finem suum dirigat. Ipsa quoque experientia necessitatorem ac utilitatem legum demonstrat, cùm constet nullam Rempublicam absque legibus stare posse; unde leges dicuntur esse quasi fundamenta Reipublicæ, quibus nixa hæret, & veluti vincula & funiculi, quibus consticta, firma, & fixa, incepto bono perseverat. Hinc Cicero orat, pro Cluentio, leges, nervos & sanguinem Reipublica appellat, atque quod sicut corpora nostra sine sanguine & nervis subsisteri nequeunt, ita nec Respublica sine legibus. Et Aristoteles 3. Rhetic. Reipublica salutem in legibus constitutam esse asserit.

2. Lex confitit essentialiter in actu intellectus, ut docet D.Thomas 1.2. qu.90. art.1. & probat tum quia legis est præcipere & imperare, hoc autem essentialiter pertinet ad intellectum, ut ostendimus in tractatu de actibus humanis, agendo de actu imperij. Tum etiam, quia lex est regula quæ-

L dain

dam & mensura humanorum actuum: regulare autem & mensurare actus humanos, ad rationem pertinet, cum illa sit primum principium actuum humanorum, & in unoquoque genere id quod est principium sit mensura & regula illius generis; sicut unitas quae est principium numeri est mensura omnium numerorum, & motus primi cœli, qui est primum in genere motuum, est mensura omnium motuum corporum inferiorum.

3. Lex tamen presuppositivè & de connotato importat actum voluntatis, tum quia proprium est legis movere subditos ad aliquid agendum: solus autem intellectus absque voluntate non potest movere: tum eriam, quia lex non pertinet ad intellectum speculatorium, sed ad practicum: intellectus vero practicus actum voluntatis à quo moveatur, & efficaciam ac vim movendi participet, presupponit. Consistit ergo lex essentialiter in actu imperij, quo princeps ordinat subditum ad aliquid agendum, intimando vel denuntiando. Vel potius in aliquo per illum constituto: Lex enim habet se ad intellectum & ejus actum, sicut idea se habet ad intellectum artificis & artem, utraque enim est mensura, regula, & exemplar; illa quidem morum, ista vero rerum per artem faciendarum: Sed idea est terminus, media arte in intellectu productus: Ergo & lex erit terminus medio imperio productus, & verbum practicum illius.

Confitinatur: Lex est in intellectu: Principis, non tantum subjectivè, sed etiam objectivè, tanquam cognitum in cognoscente; Princeps enim dum legem profert, ad eam attendit, & ipsam cognoscit. Ergo non est actus intellectus practici, sed potius ipsum verbum practicum, & terminus conceptionis practicæ, & imperij quo Princeps subditos ordinat ad aliquid faciendum.

4. Leges debent esse firmæ, stabiles, ac permanentes, subindeque aliquo modo perpetuae: Sunt enim, ut supra dicebamus, veluti fundamenta quibus Respublica innititur, & quasi nervi quibus subsistit. Unde Jurisperiti hoc discrimen statuunt inter legem & præceptum ab homine factum, quod primum præceptum expirat per mortem præcipientis, non vero lex, quæ cum ipso non moritur, ut observavit Abbas in cap. *Irrefragabili* §. Cæterum, de officio ordinarij.

5. Leges debent ferri pro tota communitate, nam in hoc etiam differ: lex à præcepto, quod præceptum uni, lex multis imponitur; quatenus illud ad privatam directionem partis, hæc ad publicam gubernationem Respublicæ ordinatur; unde lex est actus prudentiae politicae, vel regalis, quæ per se primò respicit bonum communitatis. Addo quod lex debet esse perpetua, ut supra dicebamus: Ergo non imponitur uni privata persona, quæ mortalis est, sed communitati, quæ perpetua est, quatenus durat per continuam successionem.

6. Ex hoc inferitur, de ratione legis esse quod sit propter bonum commune, & ad illud utilis sit; nam potestas condendi leges non est data hominibus, sive à Deo, sive à Respublica, nisi propter bonum commune. Unde Isidorus lib. 5. Etymol. ait quod lex ex nullo private commendo, sed pro communitate ciuium conscripta est: juxta illud duodecim tabularum, *Salus populi suprema lex esto*. Addo quod lex, cum subjectetur in intellectu practico, & sit regula actuum humanorum, regulari debet per primum principium præcis, & actuum humanorum: primum autem principium in practicis est ultimus finis & beatitudo: Ergo lex omnis regulari debet & reduci ad ultimum finem seu beatitudi-

nem, quæ est bonum commune. Unde lex naturalis ordinatur ad beatitudinem naturalem, quæ est bonum commune sibi proportionatum; lex vero supernaturalis ad beatitudinem supernaturalem, civilis autem ordinat homines ad beatitudinem politicam civitatis & regni, quæ est bonum sibi proportionatum, maximeque in tranquillitate & pace Respublicæ consistit. Unde Plato lib. 1. de legibus ait leges condendas esse publicæ pacis gratiæ.

7. Nec obest quod sint aliqua leges que bonum privatum videntur respicere, ut lex naturalis de tuenda propria vita, & privilegium, quod respicit bonum particolare illius personæ, in cuius favorem conceditur. Nam aliud est loqui de materia proxima circa quam versatur lex, aliud de motivo formaliter propter quod versatur circa talenm materiam; cum enim lex sit regula humanorum actuum, sicut in actibus humanis illa duo distinguimus, ita in lege ea distinguere debemus. Lex ergo naturalis de tuenda propria vita, respicit bonum privatum personæ particolare, ut materiam proximam circa quam versatur, habet tamen bonum commune pro motivo quod per se primò respicit; cum enim quilibet homo sit pars naturæ humanae, & pars per se ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, hinc sit quod bonum cuiuslibet hominis in particulari, per se ordinetur ad bonum totius naturæ humanae. Unde author & conservator totius naturæ, cujus interest respicere tale bonum, rectè præcipit ut quilibet conservet propriam vitam, ut conservetur bonum totius naturæ, quod non nisi in individuis potest subsistere.

8. Ex hoc patet responsio ad id quod subditur de privilegio, licet enim illud respiciat bonum privatum aliquius personæ, ut materiam proximam; hoc tamen cedit in bonum commune, quod aliqui sint privilegiati, propter strenuè facta in obsequio Respublicæ, ut alij accendantur ad promovendum bonum commune, per opera studiosa & ardua. Addo quod privilegium, ut infra dicemus, non habet propriæ rationem legis.

9. Ex dictis colligitur primò, potestatem condendi leges pertinere ad communitatem seu Respublicam, vel ad eum qui curam habet illius: quia lex (ut jam ostensum est) primò & principaliter ordinatur ad bonum commune: Sed ordinare aliquid in bonum commune pertinet ad communitem, vel ad eum qui ejus curam habet; quia sicut pars respicit bonum particolare, ut finem sibi proportionatum & proprium, ita tota communitas bonum commune: Ergo condere leges civiles, solum pertinet ad communitem, vel ad eum qui ei præstet, & habet curam illius.

10. Observandum tamen est, potestatem legislativam immediate & jure naturæ residere in communitate, in Rege vero aut quolibet alio habente potestam condendi leges, medietate solum, & jure humano. Cum enim potestas condendi leges civiles, non possit commodè à tota communitate exerceri per seipsum, transferri solet ad unum, qui sit caput morale communitatis, & Princeps supremus reliquorum omnium, si monarchicum regimen instituatur; vel in paucos & optimos, si aristocraticum; vel in plures & plebeios, si democraticum. Potestas tamen condendi canones & leges Ecclesiasticas, apud Summos Pontifices, & Concilia legitime congregata residens, non ab Ecclesia, sed à Christo immediate illis communicata est sicut & potestas regendi Ecclesiam. Unde in cap. *Novit*, de judicijs, sic loquitur Pontifex de pontifici autoritate:

blicam scilicet & privatam, Princeps sic debet proponere legem, ut ex modo proponendi significet se proponere illam ut principem condenteam legem, & non ut particulatè personam, quod non fit, nisi adhibita aliqua solemnitate publica, id significaret.

11. Colligitur secundò hæc tria, præceptum, sententiam, & privilegium, non habere veram rationem legis. Triplex enim inter simplex præceptum & legem reperitur differentia. Prima est, licet præceptum possit imponi toti communitati, hoc tamen non exigit necessariò, sed potest imponi personæ particulari; lex vero semper communitatem personarum respicit necessariò. Secunda, præceptum expirat morte vel amotione imponentis, lex non expirat morte legislatoris, cum ex natura sua perpetua sit. Tertia, præceptum potest imponi à quoconque superiori, lex vero nequit nisi ab eo qui à Deo vel à Respublica habet potestatem legislativam.

12. Similiter sententia differt à lege, lex enim est ipsa ordinatio superioris, sententia vero potius est applicatio & executio legis circa privatam personam & eventum, quam legis impositio. Unde ad ferendam sententiam non requiritur suprema potestas legislativa Principis, sed inferior iudex per autoritatem derivatam ab illo, potest eam ferre, ut ex usu constat. Et ratio est, quia sicut in artificialibus disponere formam dominus pertinet ad Architectum, applicare tamen illam inducendo eam in aliquam singularem materiam, dolando scilicet ligna, & aptando lapides, spectat ad inferiores artifices: Sic in moralibus ad Principem, qui est architectonicus regiminis, pertinet disponere formas legum ad bonum commune procurandum; applicare vero illas ad singulares casus & personas, ad particulares judices attinere potest.

13. Demum lex à privilegio differt, quia lex semper respicit pluralitatem personarum, & bonum commune Respublicæ; privilegium autem potest respicere particularem personam, & illius bonum particolare. Unde privilegium ex Isidoro lib. 1. Etymol. cap. 8. dicitur quasi privata lex, seu lex privatorū. De quo fuisus infra, cum de privilegiis.

14. Quæres primò, an promulgatio sit necessaria & essentialis legi?

Respondeo quod ut lex obliget in actu secundo, ejus promulgatio necessariò requiritur; illa tamen non est de essentia legis, aut ratione formalis illius, sed duntaxat conditio necessariò requisita, ut actualiter obliget subditos.

Prima pars hujus resolutionis patet: lex enim se habet per modum regulæ & mensuræ actuum humanorum, quam homines sequi debent, etiæ suas actiones conformare: Sed id præstare nequint, nisi lex eis innotescat, cum voluntas non possit ferri in incognitum; neque lex potest eis innotescere, nisi per promulgationem: Ergo ut lex obliget, ejus promulgatio necessariò requiritur. Non tamen æqualiter in omnibus legibus, sed diversimode, juxta naturam cuiuslibet, nam lex divina positiva non eget tam solemnem promulgationem sicut lex humana, aliquando enim lex divina promulgatur sola interna revelatione, ut multis Prophetarum contigit; lex vero humana semper debet promulgari per signa externa, cum aliqua solemnitate; & sic obtinuit usus tam in Respublica seculari quam Ecclesiastica. Ratio vero hujus discriminationis est, quia cum Deus legis divinae institutor, sit supremus dominus simpliciter & omnibus modis, potest modo quo voluerit intimare suam legem, & obligare ad ejus observantiam: homo vero, qui non habet tam supremum dominium, id non potest, sed cum agat veluti duplē personam, puto.

supra

15. Dices, Ad revocationem legis non requiritur promulgatio: Ergo nec ad ejus institutionem. Respondeo negando Antecedens, dum enim lex non revocatur per solemnem promulgationem, censetur moraliter perseverare cum sua prima & legitima promulgatione, subindeque obligare in actu secundo. Sicut dum valor moneret non revocatur revocatione solemnī, intimata subditis, moraliter loquendo, censetur manere, ut constat ex usu.

16. Secunda vero pars, quæ asserit promulgationem non esse de essentia legis, est D. Thomæ hic quest. 90. artic. 4. ubi ait promulgationem esse applicationem legis ad illos qui per eam obligantur: Sed applicatio alicuius rei supponit rem jam constitutam in sua ratione formalis: Ergo promulgatio supponit essentiam & rationem formalem legis jam constitutam, subindeque eam non constituit. Ratio etiam id suaderet, nam ad essentiam & rationem legi s, sufficit quod habeat aptitudinem ad obligandum; quia res per aptitudinem & actum primum, ut docent Philosophi, definiuntur, & non per exercitum & actum secundum, qui modo est, modò non est: Atqui lex nondum promulgata apta est ad inducendam obligationem, licet eam actum non inducat, donec promulgetur: Ergo habet veram rationem legis, licet promulgatio sit conditio requisita ad hoc ut actu obliget. Non est tamen conditio pure accidentalis, & merè extrinseca, sicut approximatio agentis ad passum, sed intrinseca & essentialis, cum requiratur per modum propositionis objecti voluntati, quæ cum sit appetitus rationalis, id est sequens ductum rationis, & cognitionem intellectus, non potest ferri in incognitum. Non sufficit tamen ad hoc ut lex humana obliget in actu secundo, quod innotescat & applicetur hominibus per quamcumque notitiam (ut racite objectioni occurramus) sed debet ipsi applicari per notitiam legi humanæ proportionata, quæ solum habetur, cum Princeps eam facit intinare & promulgare cum aliqua solemnitate, ut ex supra dicitur constat.

17. Quæres secundò, an sit de ratione legis quod scriptis mandetur?

Respondeo quod non, ut constat primò ex Aristotle lib. 10. Ethic. cap. ultimo, ubi sic ait: Scripta sunt an non scripta leges, interesse nihil videtur Secundò ex jure civili insit, de jure naturali, gentium, & civili. Sed & quod constitutum est, ubi sic dicitur: Quodcumque constitutum Imperator per epistolam, vel cognoscens decretum legem esse constitutum. Ubi dividit decretum à scriptura, & utramque legem esse affirmat. Tamen ad melius esse, & ut suavis ordo constituti legem observeatur, oportet illam scripto tradi; quia cum natura sua sit stabilis, immobilitas, & perpetua connaturaliter petit modum illum ad sui consistentiam, quo melius immobilitas & perpetuitas illius conservetur, & tenacius ac firmius memorie hominum infigatur: hic autem modus est scriptura, ut de se patet. Unde D. Thomas hic articulo 4. ait quod promulgatio præsens ad futurum extenditur per firmitatem scriptura, que quodammodo semper legem promulgat.

18. Ex dictis intelliges, legem à D. Thoma ibidem sic recte definiri seu describi: lex est quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communem habet promulgata. Ut enim